

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

проф. Студеняк І.П.

Вересень 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2016

Робоча програма навчальної дисципліни «Державотворчі процеси в Україні» для здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні: доктор філософії/Doctor Philosophy (Ph.D) галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньої програми Політологія/Political Science.

Розробник:

Вегеш М. М., професор, доктор історичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри політології і державного управління

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології і державного управління.
Протокол № 12 від 25 червня 2016 року.

В. о. зав. кафедри _____ (проф. **Вегеш М.М.**)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 5 від 24 червня 2016 року.

Голова _____ (доц. **Зан М.П.**)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування Показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	2-ий	2-ий
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 9 аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача – 5	1-ий	1-ий
	Лекції:	
	20	10
	Практичні (семінарські):	
	18	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	52	80

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Державотворчі процеси в Україні» є вивчення передумов формування, етапів розвитку української державності, розуміння сутності різноманітних напрямів, концептуальних теорій і наукових «шкіл», оволодіння дослідницьким інструментарієм теоретичної і прикладної науки.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню для здобувачів ступеня вищої освіти: доктор філософії / Doctor Philosophy (Ph.D) таких компетентностей:

1) інтегральної компетентності:

- здатність особи розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики (ІК);

2) загальних компетентностей:

- навички критичності та самокритичності. Здатність рецензувати публікації та презентації, а також брати участь у міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну дослідницьку позицію;
- абстрактне обґрунтування та моделювання задачі. Здатність визначати відповідні задачі та окреслювати їх таким чином, щоб просувати та трансформувати наукові знання та розуміння;
- якість та етичні зобов'язання. Знання стандартів і типу мислення, необхідних для наукового дослідження та опублікування, включаючи критичну обізнаність та інтелектуальну чесність;
- комунікація. Здатність писати наукові тексти рідною й іноземною мовою, розмовляти та слухати, представляючи складні задачі фахівцям та нефаківцям з різних країн світу; знання про використання та модальність медіа;

- працювати самостійно; керування часом. Здатність організувати набуття теоретичних та практичних інструментів, скеровуючи зусилля і об'єднуючи результати різних досліджень та аналізів, представляючи остаточний результат до визначеного кінцевого терміну;
- міжособистісні здібності. Співпраця в місцевому та міжнародному середовищі, щоб завершити спеціальні завдання, пов'язані з дисципліною (збір та опрацювання даних, розвиток аналізу, представлення та обговорення результатів).

3) професійних компетентностей:

- база знань. Глибокі обґрунтовані знання політичних процесів та міжетнічних і міжцивілізаційних взаємин; детальні знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної політологічної області дослідження;
- інформаційний менеджмент. Здатність визначати, мати доступ, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів та текстів для розгляду відповідних задач;
- знання ресурсів (включаючи ті, що базуються на ІКТ), доступних для дослідження в спеціальній політологічній області та суміжних областях;
- аналіз документів. Здатність знаходити, відбирати, контекстуалізувати та інтерпретувати значні обсяги документального, монографічного та нормативно-правового матеріалу;
- індивідуальне дослідження. Здатність планувати та на основі дослідження робити внесок до політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, що відповідає якості матеріалів для друку.
- розробка програми та менеджмент. Розуміння та здатність застосовувати на практиці принципи спільного дослідження в політології і поведінкових науках;
- здатність володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та методичними основами їх застосування в освітньо-науковій політологічній діяльності; впроваджувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології

для розв'язання освітньо-наукових політологічних завдань, моделювання, моніторингу та опрацювання результатів політологічних досліджень.

Крім того, вивчення вказаної вибіркової навчальної дисципліни дозволить здобувачу ступеня вищої освіти: доктор філософії / Doctor Philosophy (Ph.D) у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку державотворчих процесів в Україні, використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти давати оцінку сучасним процесам українського державотворення; готувати повідомлення, виступи, наукові публікації на вказану проблематику.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія» (третього освітньо-наукового рівня вищої освіти), вивчення навчальної дисципліни «Державотворчі процеси в Україні» повинно забезпечити досягнення здобувачами ступеня вищої освіти: доктор філософії / Doctor Philosophy (Ph.D) таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання
Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати публікації, в межах та поза областю дослідження.
Здатність детально розробляти та переконливо презентувати групі кваліфікованих дослідників добре обґрунтований план дослідження для вирішення важливого завдання.
Здатність завершити розширене оригінальне дослідження, що базується на критичному розгляді джерел та забезпечене необхідним науковим апаратом таким, як нотатки, бібліографія та публікація відповідних документів.
Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально-орієнтовані робочі зустрічі).
Здатність представляти свої результати дослідження іноземною мовою.
Здатність ефективно планувати час для отримання необхідних результатів, що підтверджено колоквиумами, які відбуваються кожного року впродовж чотирьох років, та остаточним захистом.
Здатність аналізувати та посилатися на відповідні основні політологічні роботи в письмовій формі, через усні виступи та презентації, в дисертації, знання дискусій та трендів.
Обізнаність та здатність взаємодіяти інтелектуально з найновішими політологічними дослідженнями в спеціальній області дослідження.
Здатність використовувати облікову інформацію з архіву, бібліотечні каталоги та найновіші ІКТ-ресурси, щоб локалізувати джерела та документальний матеріал, корисний для свого власного дослідження.

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- письмове тестування;
- аналітичне есе;
- аналітичний реферат;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи здобувача.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе, письмове тестування з теми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання	Години
Тема 1	5
Тема 2	5
Тема 3	5
Тема 4	5
Тема 5	5
Тема 6	5
Тема 7	5
Тема 8	5
Тема 9	5
Тема 10	5
Самостійна робота	50
Разом	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	10	20
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	10
Есе	1	10
Реферат	1	10
Самостійна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання самостійної роботи

Мінімальний поріг для допуску до самостійної роботи становить 10 балів. Самостійна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики навчального курсу, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання самостійної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних тенденцій розвитку державотворчих процесів в Україні. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання самостійної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання самостійної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків здобувача з визначеної проблематики, третє запитання самостійної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до *«Положення про порядок та методичку проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному*

університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вмiє порiвнювати, узагальнювати, систематизувати iнформацiю пiд керiвництвом викладача, в цiлому самостiйно застосовувати на практицi, контролювати власну дiяльнiсть;
- опанував навчально-програмовий матерiал, успiшно виконав завдання, передбаченi програмою, засвоїв основну лiтературу, яка рекомендована програмою;

оцiнку «задовiльно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:

- знає основний навчально-програмовий матерiал в обсязi, необхідному для подальшого навчання i використання його у майбутнiй професiї;
- виконує завдання непогано, але зi значною кiлькiстю помилок;
- ознайомлений з основною лiтературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамени помилки при виконаннi завдань, але пiд керiвництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцiнку «задовiльно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:

- володiє основним навчально-програмовим матерiалом в обсязi, необхідному для подальшого навчання i використання його у майбутнiй професiї, а виконання завдань задовольняє мiнiмальнi критерiї. Знання мають репродуктивний характер.

оцiнка «незадовiльно» (35-59 балiв, FX) – виставляється здобувачу, який:

- виявив суттєвi прогалини в знаннях основного програмового матерiалу, допустив принциповi помилки у виконаннi передбачених програмою завдань.

оцiнка «незадовiльно» (35 балiв, F) – виставляється здобувачу, який:

- володiє навчальним матерiалом тiльки на рiвнi елементарного розпiзнавання i вiдтворення окремих фактiв або не володiє зовсiм;
- допускає грубi помилки при виконаннi завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання i не готовий до професiйної дiяльностi пiсля закінчення унiверситету без повторного вивчення даної дисциплiни.

При виставленнi оцiнки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		Диференційована	Недиференційована
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до курсу «Державотворчі процеси в Україні»

Предмет вивчення і методи дослідження державотворчих процесів в Україні. Основні теоретичні підходи в трактуванні українського державознавства. Предметне поле та категоріальний апарат навчальної дисципліни. Джерельна база, історіографія та історіософія проблеми.

Тема 2. Періодизація українського державотворення

Загальна характеристика періодизацій державотворчих процесів в Україні. Періодизації політичної історії України М. Костомарова, М. Грушевського, В. Липинського, Д. Донцова, І. Лисяка-Рудницького.

Періодизація державотворчих процесів в Україні науковців Інституту історії України НАН України (В. А. Смолій, С. В. Кульчицький, В. Г. Сарбей, С. В. Віднянський). Періодизація української національної революції В. А. Смолія і В. С. Степанкова. Періодизація державотворчих процесів в Україні ХХ ст. науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України (І. Ф. Курас, М. С. Кармазіна, Л. П. Нагорна). Періодизація української державності через призму історії цивілізації (М. Є. Горєлов, О. П. Моця, О. О. Рафальський). Періодизації державотворчих процесів через призму модерності та постмодерності (Н. Яковенко, Я. Грицак). Періодизація вчених Львівського національного університету імені Івана Франка (Н. М. Хома, О. П. Дзьобань, А. М. Мишко, І. Є. Ворчакова, І. З. Харченко). Періодизація українських державотворчих процесів на Закарпатті (В. Л. Боднар, М. М. Вегеш, В. І. Худанич). Зарубіжні дослідники про українське державознавство (Н. Дейвіс, П. Р. Магочій, Д. Феннел, Т. Гунчак).

Тема 3. Політична думка України через призму українського державотворення

Політична думка княжої доби. Політичні ідеї твору митрополита Іларіона «Слово про закон і благодать». Розвиток політичних ідей у «Повісті минулих літ». «Повчання Володимира Мономаха своїм дітям» як політичний заповіт. Ідея політичної єдності українських земель у «Слові о полку Ігоревім». Кирило Туровський про співвідношення духовної та світської влади. Політичні ідеї Данила Заточника. Політична думка Галицько-Волинського князівства та литовсько-польської доби. Політичні ідеї Галицько-Волинського літопису. Політичні ідеї централізованої держави в «Судебнику» Великого князя Казимира. Литовські статuti про політичні засади державності. Ю. Котермак-Дрогобич і С. Оріховський про «кращі» форми державного правління. Політична думка XVII-XVIII ст. (П. Могила, І. Борецький, І. Гізель, Ю. Немирич, Ф. Софонович, С. Яворський, Ф. Прокопович, І. Мазепа, П. Орлик, С. Величко, Г. Грабянка, В. Каразин, Г. Сковорода). Острозька академія. Києво-Могилянська академія. Українська політична думка XIX ст. «Історія русів», «Руська Трійця». Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство. Політичні проекти майбутньої України П. Куліша, М. Гулака, Г. Андрузького. Соціально-політичні погляди В. Антоновича, М. Драгоманова, С. Подолинського, М. Павлика, І. Франка, Лесі Українки, Український націоналізм М. Міхновського і Д. Донцова. Українське державотворення в працях М. Грушевського («Хто такі українці і чого вони хочуть», «На порозі нової України», «Автономія України у світлі соціал-демократичної критики», «Про автономію України»). Державно-політичні погляди В. Винниченка. Політична думка доби національно-визвольної боротьби українського народу 1917-1921 рр. С. Петлюра. Українська політична думка 20-30-х років XX ст. Політична думка в Радянській Україні. Розвиток української політичної думки в другій половині XX – початку XXI ст. Політичні ідеї представників українського дисидентського руху (В. Стус, В. Симоненко, І. Світличний, В. Чорновол, Л. Лукіяненко, С. Хмара, І. Дзюба, П. Григоренко, М.

Руденко). Релігійна політична думка. Митрополит Андрей Шептицький, патріарх Й. Сліпий, І. Гель. Сучасний етап формування української політичної думки.

Тема 4. Державотворчі ідеї в політичній думці української еміграції

Формування моделей української державності у документах відносин Війська Запорозького із східноєвропейськими державами (1648-1687 рр.). Питання правосуб'єктності Війська Запорозького у складі Речі Посполитої. Еволюція державно-правового статусу Гетьманщини у Російській державі. Політичний і правовий вимір відносин Війська Запорозького з Кримським ханством. Проблеми розвитку державності в контексті зовнішніх зв'язків українських політичних сил (1687-1708 рр.). Головні проблеми української політичної думки другої половини XVII- початку XVIII ст. Політичний і правовий зміст документів дипломатії української еміграції (проекти автономії Війська Запорозького у складі Речі Посполитої; концептуальне переосмислення державно-правового статусу Гетьманщини у Російській державі; спроби утвердження Війська Запорозького під протекторатом Кримського ханства). Політико-правові теорії української еміграції («Бендерівська комісія» 1709 р. і питання про політичні та правові основи організації влади у Війську Запорозькому; «Пакти й конституції законів вольностей Запорозького Війська» 1710 р.: політичний та правовий аспекти). І. Мазепа і П. Орлик.

Українська політична думка міжвоєнного періоду в середовищі еміграції. Націоналістичне спрямування: М. Сціборський, Ю. Липа, Ю. Вассиян; націонал-демократичне спрямування: С. Дністрянський, О. Ейхельман, О.-І. Бочковський; консервативне спрямування: В. Липинський, С. Томашівський, В. Кучабський; соціал-демократичне спрямування: Р. Лашенко, С. Шелухін.

Українська політична думка на еміграції у період після Другої світової війни. Державотворчі погляди І. Багряного, І. Лисяка-Рудницького, В. Винниченка, Р. Роздольського, І. Майстренка, В. Голубничого, Д. Донцова, Л. Ребета, С. Бандери, А. Мельника, С. Ленкавського.

Тема 5. Українська політична думка на Закарпатті. Політичні погляди діячів Карпатської України

Загальна характеристика політичної думки 1920-1930-х років на Закарпатті: історичні передумови та регіональна особливість. Українофіли, русофіли, русинофіли. Політична і національно-культурна еліта Закарпаття XVIII-XIX ст. І. Орлай, М. Балудянський, В. Кукольник, П. Лодій, Ю. Гуца-Венелін, І. Мольнар. М. Лучкай, О. Духнович, В. Довгович, О. Павлович, Є. Фенцик, І. Сільвай, О. Митрак, Ю. Ставровський-Попрадов, І. Раковський, А. Кралицький, І. Кимак. Історико-політичні погляди Ю. Жатковича («Етнографічний очерк угро-руських», «Праці з історії Угорської Русі», «Автобіографія»). «Історія угро-русів» Ю. Жатковича – важливе джерело з історії Закарпаття. Вчені Росії про Закарпаття (В. А. Францев, Е. Ю. Перфецький, А. Л. Петров, В. В. Саханев, В. І. Вернадський). «Європейське коріння» Я. Достала. Праця Я. Достала «Підкарпатська Русь». Політичні погляди діячів Карпатської України. Еволюція поглядів А. Волошина. Державницька думка С. Клочурака, братів М. і Ю. Брацайків. Національне питання у поглядах братів Ф. і Ю. Реваїв. Радикальний націоналізм С. Росохи і І. Рогача. В. Шандор про перспективи державотворчих змагань Карпато-Української держави.

Тема 6. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи

Теоретико-методологічний аналіз націєтворчих процесів: феномен політичної нації; соціокультурні механізми націєутворення: минуле, сучасне, майбутнє; механізми формування класичних політичних націй. Українці. Сутнісні риси українського етносу. Етногенетичні витоки українців. Витоки і розвиток української політичної нації. Політико-правові підвалини розбудови громадянського суспільства в Україні часів визвольних змагань. Політико-філософські виміри формування української політичної нації. Політико-ідеологічні засади національної ідентичності. Соціальні виміри буття української політичної нації. Взаємовідносини держави і суспільства в Україні. Динаміка політичних процесів у сучасній Україні: особливості легітимації політичної влади

в пострадянський період; культурно-політичні зміни в процесі посткомуністичної трансформації українського суспільства. П. Кені про карнавал революцій. Центральна Європа 1989 року і Україна. О. Гнатюк. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. П. Вандич. «Ціна свободи». Цивілізаційний вибір України. Стратегічні орієнтири України.

Тема 7. Київська Русь

Давні слов'яни в давнину. Празько-Корчацька культура склавів. Пенківська культура антів. Колочинська, Іменьківська, Дзедзіцька культури. Слов'яни в Україні VIII-X ст. Витоки слов'янських старожитностей кінця VII-X ст. Утворення Києво-Руської держави та етнокультурні процеси. Слов'яни на рубежі та в першій половині I тисячоліття н. е. (Зарубинецька, Черняхівська, Київська культура). Венеди. Проблема походження ранньосередньовічних слов'янських культур в археологічній літературі. Питання економіки та соціального розвитку слов'ян: землеробство і скотарство; ремесло; обмін і торгівля; суспільний лад і соціальні відносини. Походження Русі. Русь в середині – другій половині X ст. Володимировичі. Нащадки Ярослава. Любецький з'їзд. Нащадки Мономаха. Русь у період загострення боротьби за Київ. Всеволод Ольгович (1139-1146); Ізяслав Мстиславич (1146-1154); Юрій Довгорукий (1154-1157); Ізяслав Давидович (1157-1161); Ростислав Мстиславич (1161-1167); Мстислав Ізяславич (1167-1169). Русь в добу «Слова о полку Ігоревім». Андрій Боголюбський, Ольговичі і Ростиславичі в боротьбі за київський престол. Святослав (1177-1194) та Рюрик (1180-1202). Християнська церква в Київській Русі: від язичництва до християнства; Володимир Великий і процес хрещення Русі; Руська православна церква в політичній системі держави. Княгиня Ольга. Етнічний розвиток Русі IX-XIII ст. Культура Русі.

Тема 8. Галицько-Волинська держава

Початки складання території Галицько-Волинської Русі: Червенська, Белзька і Перемишльська землі. Волинь у політичному житті Русі XI ст. Ярославичі в

змаганнях за Волинь у першій третині XII ст. Волинський князь Роман Мстиславич. Галицько-Волинське князівство XIII ст.: Роман Мстиславич – самодержець Русі; боярська смута; Мстислав Удатний; династія Романовичів; Данило Галицький; монголо-татарська навала. Політичне життя 40-60-х рр. XIII ст. Феодальна роздробленість Галицько-Волинського князівства: князь Володимир Василькович; Лев Данилович; князь Юрій. Галицько-Волинська держава і Закарпаття. Зовнішня політика галицьких і волинських князів: Галицько-Волинська Русь і Візантія; стосунки з Угорщиною; Польща і Галицько-Волинське князівство; європейська політика Данила Романовича; Галицько-Волинська держава і Литва; коронація Данила Галицького. Культурні явища і процеси в Галицько-Волинській державі. Входження України у період бездержавності.

Тема 9. Українська козацька держава

Гене́за та еволю́ція українського козацтва. Цивілізаційна типологія українського козацтва та його світові аналоги. Державна ідея за козацької доби: становлення козацького політичного автономізму; формування української державної ідеї та її особливості; подолання концепцій поліцентризму Гетьманщини; згасання державної ідеї. Політична система та інституційна модель Української козацької держави: специфіка українського козацького державотворення; генеральна та старшинська ради; інститут гетьманства та генеральної старшини; центральні органи виконавчої та судової влади; полково-сотенний устрій Гетьманату. Міжнародні відносини та дипломатія: українське козацтво у міжнародних відносинах XVI-XVII ст.; становлення дипломатичної служби Української держави; мета й основні напрями зовнішньої політики уряду Б. Хмельницького; особливості зовнішньої політики Гетьманщини; міжнародні відносини і дипломатія Українського Гетьманату після завершення Національної революції. Військова організація та воєнне мистецтво українського козацтва. Запорізька Січ. Етнічні та етнокультурні аспекти феномена українського козацтва. Православна традиція Війська Запорозького. Козацьке право і судочинство.

Геральдичні традиції українського козацтва. Українське козацтво та західноєвропейський світ. Козацтво в системах Російської і Турецької імперій. Козацьке військо на Кубані. Писемні джерела з історії українського козацтва. Ліквідації російським царизмом Запорізької Січі та Гетьманату.

Тема 10. Державотворчі процеси в Україні періоду національно-визвольної боротьби 1917-1921 рр.

Українська Центральна рада. М. Грушевський. В. Винниченко. Соціально-політична база та характер української революції. Реформування державного механізму. Створення Генерального секретаріату. На шляху до національно-територіальної автономії. Перший Універсал Центральної ради. Українська Центральна рада й Тимчасовий уряд: на шляху порозуміння. Центральна рада наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. Третій Універсал УНР. Українсько-російський конфлікт. Перший прихід більшовиків до влади в Україні. Діяльність УНР на початку 1918 р. Національно-культурне будівництво в часи Центральної ради. Церковно-релігійне життя в добу Центральної ради.

Українська держава Павла Скоропадського. Внутрішня політика гетьманського уряду. Творення державних засад. Формування місцевих органів влади. Законодавча діяльність Гетьманату. Судова система. Аграрне питання. Фінансово-промислова політика. Військова та зовнішня політика П. Скоропадського: військове будівництво; особливості зовнішньої політики; Україна і Росія: проблеми взаємин. Заходи Гетьманату в релігійній та культурній сферах. Наука й культура в Українській державі. В. Вернадський – перший президент Української академії наук.

УНР у часи Директорії. Початковий період діяльності Директорії. С. Петлюра. А. Макаренко. Ф. Швець. Трудовий конгрес та його рішення. Директорія та більшовики: від співробітництва до війни. Внутрішня політика Директорії. Отаманщина. Державний устрій України у другій половині 1919-1920 рр. Законотворчість у часи Директорії. Вирішення продовольчого й аграрного питань. Промислова й робітничка політика. Військова та зовнішньополітична

діяльність Директорії. Є. Коновалець. Соціокультурна ситуація в УНР. Становище православної церкви.

Україна під владою більшовиків у 1919 р. Формування радянської державної системи. Денікінська окупація України. Відновлення радянської влади в Україні в 1920 р. Радянсько-польська війна. Польсько-українська угода.

Західно-Українська Народна республіка. Розпад Австро-Угорської монархії. Створення Української національної ради. Д. Вітовський і Д. Паліїв. «Листопадовий зрив». Перемишльський інцидент. Формування органів влади. Тимчасовий Державний Секретаріат (Рада Державних Секретарів ЗУНР). Тимчасовий закон ЗУНР. Державне будівництво: проблема національних кадрів. Польський бунт і бої за Львів. Створення Української Галицької Армії. В. Курманович. Є. Петрушевич – президент ЗУНР. Злука ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р. Місія М.-Й. Бартелемі. Державне будівництво в 1919 р. Й. Галлер. Ю. Пілсудський.

Причини поразки національно-визвольних змагань українців у 1917-1921 рр. Історичне значення утворення УНР.

Тема 11. Державотворчі процеси в Карпатській Україні

Гуцульська республіка – предтеча утворення Карпатської України. Рішення Хустського собору 21 січня 1919 р. про возз'єднання з Україною. Паризька мирна конференція і входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Політичні партії та громадські організації у боротьбі за надання краю автономних прав («Просвіта», «Пласт», «Народно-Християнська партія»). Т. Масарик. Надання Підкарпатській Русі автономії. Діяльність перших автономних урядів А. Бродія і А. Волошина. Перші соціально-економічні та суспільно-політичні перетворення. Вибори до Сойму Карпатської України 12 лютого 1939 р. Реформи в галузі юриспруденції, господарства, освітньо-культурної сфери. Культура, мистецтво і наука Карпатської України. Міжнародне становище і зовнішньополітична діяльність уряду А. Волошина: мюнхенська конференція; віденський арбітраж; конференція в Комарно. Відкриття консульства Німеччини в Хусті. Г. Гофман.

Еволюція державно-правового статусу Закарпаття (Підкарпатська Русь – автономна частина ЧСР; Підкарпатська Русь – частина федеративної ЧСР; Карпатська Україна – незалежна держава). Засідання та рішення Союму Карпатської України 15 березня 1939 р.: про державний устрій, назву, герб, гімн Карпатської України. Обрання А. Волошина президентом Карпатської України. Окупація Закарпаття військами угорської Угорщини. М. Горті. Встановлення окупаційного режиму в Карпатській Україні (1939-1944 рр.). Історичне значення проголошення Карпато-Української держави. Карпатська Україна 1938-1939 рр. – етап українського державотворення в ХХ ст.

Тама 12. Феномен національної радянської державності

Характер радянської державності. Особливості національної радянської державності. Поява «незалежної» Української Соціалістичної Радянської Республіки. Статус союзної республіки в складі СРСР. Національне відродження 20-х рр. М. Скрипник. «Розстріляне відродження». Радянізація західноукраїнських земель. Радянська Україна в роки Другої світової війни. Післявоєнні роки. Репресована церква. «Львівський собор». Курс на провінціалізацію української культури. Система цензури. Практика «Ждановщини». Лібералізація радянського суспільства. «Відлига». Початок десталінізації. Критика культу особи. Перехід Криму до складу УРСР. Держава і церква. «Відлига в культурному житті». Нова хвиля в українізації. О. Довженко, В. Мороз, Є. Сверстюк, Є. Шабліовський. Шістдесятники. В. Симоненко, В. Бородай, А. Горська, Г. Юра, М. Осадчий, С. Караванський, І. Драч, М. Вінграновський, Г. Сивокінь, Н. Світлична, М. Коцюбинська, І. Світличний. Політика русифікації сфери культури. Репресії проти інтелігенції. І. Калинець, В. Стус, В. Чорновіл, Л. Лукіяненко, М. Матусевич, Ю. Литвин, О. Тихий, В. Марченко, П. Розумний, Л. Плющ. Утвердження дисидентства. І. Дзюба, В. Стус, Ю. Бадзьо, М. Плахотнюк, С. Глузман, М. Руденко, П. Григоренко. Наростання системної кризи радянської державності. Горбачовська перебудова: задум, етапи, результати. Конституційна реформа. Вибори 1989 р. Утворення Народного руху

України за перебудову. В. Чорновіл, брати Горині, Л. Лукіяненко, О. Шевченко. Активізація суспільно-політичного життя. Вибори 1990 р. до Верховної Ради УРСР.

Тема 13. Державотворчі процеси в сучасній Україні

Декларація про державний суверенітет України. Союзний договір. Путч 19-21 серпня 1991 р. Акт проголошення незалежності України. Референдум і президентські вибори 1 грудня 1991 р. Утворення Співдружності Незалежних Держав. Структурні реформи в економіці. Реформування відносин власності. Аграрна політика: очікування і реалії. Особливості демографічної ситуації. Депопуляція. Зовнішня міграція. Віковий склад населення. Демографічна політика. Формування основних засад соціальної політики. Відтворення та розвиток трудового потенціалу. Соціально-трудова відносина і соціальний діалог. Екологічна реформа та її головні напрямки. Стан земельних та лісових ресурсів. Заходи щодо поліпшення довкілля в зонах екологічної небезпеки. Етнонаціональний простір України. Тенденції етносоціального розвитку. Суть і засади етнополітики держави. Національні меншини. Закордонні українці. Соціально-економічний вимір чорнобильської проблеми в незалежній Україні. Особливості реформування культурно-освітньої сфери. Середня освіта і вищі навчальні заклади. Науковий потенціал України. Література і кінематографія. Мистецтво. Релігійно-церковне життя. Надання томосу і виникнення Православної церкви України. Збереження історико-культурної спадщини. Міжнародні та внутрішні умови ядерного роззброєння України. Будапештський меморандум. «Гібридна війна» Російської Федерації проти України й необхідність реформування Збройних сил. Україна і НАТО. Рівень стратегічного партнерства у військовому співробітництві між Україною і США. Реформування правоохоронної системи України. Створення Національного антикорупційного бюро України, Антикорупційного суду, Державного бюро розслідувань. Посилення боротьби з корупцією. Реформування СБУ.

Тема 14. Україна на міжнародній арені

Загальна характеристика геополітичного простору України – кліматичні, басейнові, зонально-ландшафтні, геоморфологічні особливості. Взаємодія природних та географічних чинників з політичною організацією. Комплекс рівнів, де відбувається якісне визначення умов для політичної діяльності: геоморфологія; басейнові розмежування; кліматичні та природні зони; популяційні ареали і конфігурація населення; господарська і транспортна інфраструктури; інфраструктура комунікаційних та організаційних взаємодій, які забезпечують ефективне досягнення цілей. Експерти Національного інституту стратегічних досліджень про основні геополітичні та зовнішньополітичні пріоритети України: виживання України як суверенної незалежної держави, зміцнення фундаментальних цінностей та інституцій; повернення України в європейський цивілізаційний простір, всебічна інтеграція до європейських політичних і соціальних структур, а також структур безпеки; посилення потенціалу стримування як власного, так і колективного за рахунок участі в європейських структурах безпеки, укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів, отримання відповідних гарантій безпеки; пріоритетна орієнтація на інтеграцію до Європейського Співтовариства і Західноєвропейського Союзу; зміцнення стратегічного партнерства із США і зв'язків з країнами Західної Європи; підтримка і розвиток рівноправних, взаємовигідних економічних, політичних і соціокультурних відносин з Росією; зміцнення і консолідація особливих відносин із стратегічно важливими сусідами (Польща, Туреччина, Грузія, Азербайджан, країни Балтії, Вишеградської групи і Центральної Азії); сприяння формуванню «поясу стабільності» і регіональних структур безпеки від Балтійського і Чорного морів до Закавказзя і Центральної Азії; активна участь у створенні європейських і євразійських «транспортних коридорів»; курс на альтернативне лідерство на території колишнього СРСР; протидія неконтрольованому іноземному економічному проникненню і всебічний захист економічного суверенітету; блокування поточних спроб односторонньої іноземної соціально-культурної та інформаційної експансії та домінування; цілеспрямоване формування в масовій

свідомості універсальних європейських і євроатлантичних цінностей і соціокультурних орієнтацій.

Участь України в глобальних міжнародних структурах – ООН (Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, Економічна і Соціальна Ради), Світовий Банк, МВФ, ГАТТ, ЮНЕСКО, ВООЗ; глобально-регіональних і регіональних (ЄС, НАТО). Слабкі сторони міжнародної економічної політики України: буферна роль України у постійному балансуванні між Заходом і Євразією; невикористання зацікавленості країн Заходу в суспільній модернізації України; неприйняття правил ГАТТ у зовнішній торгівлі; несприятливий правовий режим для впровадження іноземних інвестицій в українську економіку тощо. Проблема залучення іноземного капіталу на Україну. Європейський банк реконструкції і розвитку та Україна. Україна – член Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС). Культурне і наукове співробітництво України з розвиненими країнами світу. Багатокомпонентний характер національної безпеки України. Україна і локальні збройні конфлікти в світі. Двосторонні відносини України на міжнародній арені. Сучасний стан українсько-американських відносин. Протиборство тенденцій інтервенціонізму та ізоляціонізму в США і Україні. Засудження Україною терористичних нападів на США і приєднання до міжнародної антитерористичної коаліції. Відносини України з країнами «сімки». Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи (Польща, Румунія та ін.). Українсько-російські відносини. Анексія Росією Криму. Агресія Російської Федерації проти України. Окупація частини Донецької та Луганської областей України. Українсько-російська війна 2014-2020 рр. Мінські угоди та їх наслідки. Нормандський формат.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин					
	Форма навчання: очна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	Лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
1-й семестр						
Тема 1. Вступ до курсу «Державотворчі процеси в Україні»	8	2				5
Тема 2. Політична думка України через призму українського державотворення	10	2	2			5
Тема 3. Українська політична думка на Закарпатті.	8	2	2			5
Тема 4 Українська політична нація: генеза, стан, перспективи	10	2	2			5
Тема 5. Державотворчі процеси в Україні (IX-XVIII ст.): порівняльна характеристика окремих етапів державності	10	2	2			5
Тема 6. Державотворчі процеси в Україні періоду національно-визвольної боротьби 1917-1921 рр.	8	2	2			5
Тема 7. Державотворчі процеси в Карпатській Україні	8	2	2			5
Тема 8. Феномен національної радянської державності	8	2	2			5
Тема 9. Державотворчі процеси в сучасній Україні	10	2	2			6
Тема 10. Україна на міжнародній арені	10	2	2			6
Разом	90	20	18			52

5.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Тема 1. Політична думка України через призму українського державотворення		
2	Тема 2. Українська політична думка на Закарпатті.	2	
3	Тема 3. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи	2	
4	Тема 4. Державотворчі процеси в Україні (IX-XVIIIст.): порівняльна характеристика окремих етапів державності	2	
5	Тема 5. Державотворчі процеси в Україні періоду національно-визвольної боротьби 1917-1921 рр.	2	
6	Тема 6. Державотворчі процеси в Карпатській Україні	2	
7	Тема 7. Феномен національної радянської державності	2	
8	Тема 8. Державотворчі процеси в сучасній Україні	2	
9	Тема 9. Україна на міжнародній арені	2	
Разом		18	

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Тема 1. Вступ до курсу «Державотворчі процеси в Україні»	5	6
2	Тема 2. Політична думка України через призму українського державотворення	5	8
3	Тема 3. Українська політична думка на Закарпатті.	5	8
4	Тема 4 Українська політична нація: генеза, стан, перспективи	5	8
5	Тема 5. Державотворчі процеси в Україні (IX-XVIIIст.): порівняльна характеристика окремих етапів державності	5	8
6	Тема 6. Державотворчі процеси в Україні періоду національно-визвольної боротьби 1917-1921 рр.	5	8
7	Тема 7. Державотворчі процеси в Карпатській Україні	5	8
8	Тема 8. Феномен національної радянської державності	5	8
9	Тема 9. Державотворчі процеси в сучасній Україні	6	10
10	Тема 10. Україна на міжнародній арені	6	8
Разом		52	80

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базові джерела:

1. Державотворчий процес в Україні. 1991-2006 / Редакційна колегія: В. А. Смолій (відповідальний редактор), В. М. Геєць, Г. В. Касьянов, С. В. Кульчицький (заступник відповідального редактора), Ю. А. Левенець, В. М. Литвин, О. С. Онищенко, М. В. Попович, Ю. С. Шемшученко. К.: Наукова думка, 2007. 912 с.
2. Історія політичної думки України: підручник / за загальною редакцією Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ-2000, 2017. 632 с.
3. Кресін О. В. Політико-правова спадщина української політичної еміграції першої половини XVIII століття. К., 2001. 468 с.
4. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За редакцією В. С. Крисаченка. К.: НІСД, 2003. 632 с.
5. Нариси з історії дипломатії України / Голова редакційної ради В. М. Литвин; відповідальний редактор В. А. Смолій. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 2001. 736 с.
6. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редколегія: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 1. На зламі століть (кінець XIX ст. – 1917 р.) / Ю. А. Левенець (керівник), Л. П. Нагорна, М. С. Кармазіна. К.: Генеза, 2002. 424 с.
7. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редколегія: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 2. Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920) / В. Ф. Солдатенко (керівник), В. Ф. Верстюк. К.: Генеза, 2003. 488 с.
8. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редколегія: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938) / С. В. Кульчицький (керівник), Ю. І. Шаповал, В. А. Греченко та ін. К.: Генеза, 2003. 448 с.
9. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редколегія: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 4. Україна у Другій світовій війні. 1939-1945 / Керівник тому В. І. Кучер. К.: Генеза, 2003. 584 с.

10. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редколегія: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 5. Українці за межами УРСР (1918-1940) / Керівник тому В. П. Трошинський. К.: Генеза, 2003. 720 с.
11. Політична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редколегія: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 6. Від тоталітаризму до демократії (1945-2002) / О. М. Майборода, Ю. І. Шаповал, О. В. Гарань та ін. К.: Генеза, 2003. 696 с.
12. Політична система для України: історичний досвід і виклики / О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; головний редактор В. М. Литвин. К.: Ніка-Центр, 2008. 988 с.
13. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. 396 с.
14. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея: Проблеми формування, еволюції, реалізації. К.: Альтернативи, 1997. 368 с.
15. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смолія. Т. 1. К. П. Бунятян, В. Ю. Мурзін, О. В. Симоненко. На світанку історії. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1998. 336 с.
16. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смолія. Т. 2. С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. Античні держави Північного Причорномор'я. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1998. 352 с.
17. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смолія. Т. 3. В. Д. Баран. Давні слов'яни. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1998. 336 с.
18. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смолія. Т. 4. О. П. Толочко, П. П. Толочко. Київська Русь. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1998. 352 с.
19. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смолія. Т. 5. М. Ф. Котляр. Галицько-Волинська Русь. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1998. 336 с.

20. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 6. О. В. Русина. Україна під татарами і Литвою. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1998. 320 с.
21. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 7. В. А. Смолій, В. С. Степанков. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 352 с.
22. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 8. О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. Гетьманська держава. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 304 с.
23. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 9. В. Г. Сарбей. Національне відродження України. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 336 с.
24. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 10. О. С. Рубльов, О. П. Реєнт. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 320 с.
25. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 11. С. В. Кульчицький. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.). К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 336 с.
26. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 12. М. В. Коваль. Україна в Другій світовій і Великій вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 336 с.
27. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 13. В. К. Баран, В. М. Даниленко. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 304с.
28. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смоля. Т. 14. В. М. Литвин. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). К.: Видавничий Дім Альтернативи, 2000. 360 с.

29. Україна крізь віки: У 15 т. / Творчий задум та загальна редакція академіка НАН України В. А. Смолія. Т. 15. В. П. Трощинський, А. А. Шевченко. Українці в світі. К.: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. 352 с.
30. Україна: політична історія. ХХ – початок ХХІ ст. / Редакційна рада: В. М. Литвин; редколегія: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2007. 1028 с.

Допоміжні джерела:

1. Академік Станіслав Дністрянський. 1870–1935: Бібліографія. К., 1992.
2. Андрущенко Віктор. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХ століття. К.: Знання України, 2011.
3. Борщак І. Мазепа. Орлик. Войнаровський: Історичні есе. Львів, 1991.
4. Бочковський Ольгерд Іпполітович (1885-1933). *Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917–1920 рр.)*: Бібліографічний довідник. К., 2000.
5. Брайчевський М.Ю. Походження Русі. К., 1968.
6. Буравченков А. Томашівський Степан (1875-1930). *Малий словник історії України*. К., 1997.
7. Бурлачок В.Ф. Соціологія політики В.М. Липинського. *Соціологічна думка України*. К., 1996.
8. Бушин М.І., Коваль В.І., Дмитренко М.Г., Горенко Л.М., Горкун А.І. Становлення української державності в ХVІІ ст.: Богдан Хмельницький та його спадкоємці / Микола Іванович Бушин (ред.). К., 1998.
9. Вегеш М.М., Горват Л.В. Українська державність у ХХ столітті. Ужгород, 2000.
10. Винниченко В. Відродження нації. К., 1990.
11. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. К., 1991.
12. Винниченко В. Щоденник. 1911–1920. Т. 1. Едмонтон-Нью-Йорк, 1980.
13. Вільчинський Ю. В ім'я волі і незалежності української нації (В'ячеслав Липинський). *Слово і час*. 1992. №12.

14. Гелей С. Консервативна течія в суспільно-політичній думці України ХІХ ст. Львів, 1996.
15. Гелей С.Д. Василь Кучабський і проблеми України на сторінках тижневика “Лита” (1931–1933 рр.). *Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення п’ятої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, 27-28 листопада 1998 р.* Львів, 1999.
16. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991.
17. Грушевський М. Якої ми хочемо автономії і федерації. К., 1917.
18. Грушевський М.С. На порозі Нової України: Гадки і мрії. К., 1991.
19. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки. К., 1991.
20. Дейвіс Норман. Боже ігрище. Історія Польщі. К.: Основи, 2008.
21. Дейвіс Норман. Європа. Історія. К.: Основи, 2001.
22. Довідник з історії України / За загальною редакцією І.Підкови та Р.Шуста. К.: Генеза, 2001.
23. Донцов Д. Дві літератури нашої доби. Торонто, 1958.
24. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. К., 1993.
25. Донцов Д. Клич доби. *Державність*. 1994. № 3.
26. Дорошенко Д.М. Костомаров. Його програма і літературно-наукова діяльність. К., 1920.
27. Драгоманов М.П. Вибране. Мій задум скласти очерк історії Цивілізації України. К., 1991.
28. Забаревський М. В’ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу. Відень., 1925.
29. Избранные общественно-политические и философские произведения украинских революционных демократов ХІХ века. М., 1955.
30. Історія України / за редакцією В.А.Смоля. К.: Видавничий дім Альтернативи, 2002.
31. Історія України / за редакцією Олександра Зайцева. Львів: Світ, 2002.

32. Історія українського козацтва: Нариси у 2-х томах / Відповідальний редактор В.А.Смолій. К.: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2006.
33. Історія філософії на Україні: У 3-х т. К., 1987.
34. Копиленко О.Л. „Українська” ідея М. Грушевського: історія і сучасність. К., 1991.
35. Крупницький В. Гетьман Пилип Орлик (1672–1742): Огляд його політичної діяльності. Варшава, 1938. .
36. Кухта Б.Л. З історії української політичної думки. К., 1994.
37. Лащенко Р. Лекція по історії українського права. К, 1998.
38. Липинський В. Народи поневолені і народи бездержавні. *Сучасність*. 1992. № 6.
39. Липинський В. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII столітті. *Український історичний журнал*. 1992. №2.
40. Литвин Володимир. Історія України. К.: Наукова думка, 2008.
41. Лісовий В. Драгоманов і Донцов. *Філософська і соціологічна думка*. 1991. № 9.
42. Лукашевич О.А., Манжул К.В. "Конституція" Пилипа Орлика – історико-правова пам'ятка XVIII ст. Х., 1996.
43. Магочій Павло-Роберт. Історія України. К.: Критика, 2007.
44. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. Львів, 1995.
45. Михайло Драгоманов: вчений і громадсько-політичний діяч. Матеріали науково-практичної конференції. *Карпатика*. Випуск 27. Ужгород, 2003.
46. Мірчук П. Микола Міхновський: Апостол української державности. Філадельфія, 1960.
47. Мірчук П. Українська державність 1917–1920. Філадельфія, 1967.
48. Мыслители Киевской Руси. К., 1987.
49. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. К., 1993.
50. Нариси з історії дипломатії України / Відповідальний редактор В.А.Смолій. К.: Видавничий дім Альтернативи, 2001.

51. Неупереджений погляд. Харків: Школа, 2007.
52. Особистість і доба (за загальною редакцією В.А.Смолія). К.: Видавничий дім Альтернативи, 2004-2005 (Княгиня Ольга, Ярослав Мудрий, Данило Галицький, Іван Скоропадський, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Леся Українка, Іван Франко, Тарас Шевченко, Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Павло Скоропадський).
53. Пеленський Я. В. Липинський – засновник державної школи в українській історіографії. *Український історичний журнал*. 1992. № 2.
54. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика / Передмов, та заг. наук. ред. О. Прищяка. К., 1994.
55. Повість временних літ. К., 1990.
56. Політична історія України. XX ст.: У 6 томах / голова редколегії І.Ф.Курас. К.: Генеза, 2002-2004.
57. Потульницький В. Історія української політології. К., 1992.
58. Потульницький В. Теорія української політології. К., 1993.
59. Почему Украина не Россия. Харьков: Фолио, 2004.
60. Радько П.Г. Національні традиції державотворення в українській історіографії та політичній літературі XIX – XX століть: концепції, ідеї, реалії. К., 1999.
61. Резніченко В. Пилип Орлик (гетьман-емігрант). К., 1918.
62. Скакун О.Ф. М.П. Драгоманов как политический мыслитель. Х., 1993.
63. Скакун О.Ф. Политическая и правовая мысль на Украине /1861-1917 гг. Х., 1987.
64. Скакун О.Ф. Прогресивна політико-правова думка на Україні (IX ст. – 1917). К., 1990.
65. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української Конституції. К., 1993.
66. Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загально-історичному контексті. *Український історичний журнал*. 1991. № 51.
67. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII ст.: Проблеми формування, еволюції, реалізації. К., 1997.

68. Сокурєнко В.Г. Демократическіє ученія о государствє и правє на Украинє во второй половинє XIX вєка. Львов, 1966.
69. Стецюк П.Б. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. Л.: 1999.
70. Темко Григорій. Третій Рим: імперія проти України. К., 2004.
71. Терлецький Любомир. Етногенез українського народу. Львів, 2007.
72. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9-ти т. К., 2001.
73. Толочко П.П. Древняя Русь. Очерки социально-политической истории. К., 1987.
74. Томашівський С. Під колесами історії: нариси і статті. Берлін: Вид-во “Українське слово”, 1922.
75. Томенко Микола. Історія української конституції: Навчальний посібник. К.: Освіта, 2009.
76. Трохимчук О., Трохимчук М. Перша українська Конституція (Післяслово). *Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік.* К., 1994. .
77. Україна – Європа: Хронологія розвитку. 1000-1500. К., 2007.
78. Україна крізь віки (за загальною редакцією В.А.Смоля). Т. 1-15. К.: Видавничий дім Альтернативи, 1998-1999.
79. Україна: Хронологія розвитку (З давніх часів до пізньої античності) / керівники проекту – А.В.Толстоухов, В.О.Зубанов. К., 2007.
80. Українська державність у XX столітті. Історико-політологічний аналіз. К., 1996.
81. Українська суспільно-політична думка в XX ст. / Упоряд. Т.Гунчак, С.Сольчаник. К.: Сучасність, 1983.
82. Українське козацтво. Мала енциклопедія / Керівник авторського колективу Ф.Г.Турченко. Київ – Запоріжжя, 2006.
83. Федченко П.М. Михайл Драгоманов. К., 1991.
84. Философская культура Украины и отечественная общественная мысль XIX – XX вв. К., 1990.
85. Хижняк З.В. Киево-Могилянская академия. К., 1988.
86. Чигринов В., Поліщук І. Історія політичної думки в Україні. Харків, 2000.

- 87.Штепа Павло. Мафія і Україна. Львів: Глобус, 2002.
- 88.Штепа Павло. Московство, його походження, зміст, форми й історична тяглість. Дрогобич: Відродження, 2000.
- 89.Штепа Павло. Українець і москвин: дві протилежності. Дрогобич: Відродження, 2008.
- 90.Яковенко Наталія. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2005.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://www.lib.uzhnu.edu.ua> – Наукова бібліотека Ужгородського національного університету
2. <http://www.library.ukma.kiev.ua> – Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».
3. <http://www.lsl.lviv.ua> – Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника.
4. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
5. <http://www.imi.org.ua> – Інститут масової інформації